

Ova knjiga obuhvaća to njezino pripovijedanje, donekle sažeto i redigirano za potrebe edicije.

Karolinina priprosta, živahna i slikovita riječ oživljuje panoramu običnog života jedne obične češke radne žene iz prve polovine našeg stoljeća. Od sitnih dječjih zgodica, preko obiteljskih prilika — mladosti, udaje, rođenja djece, njihova rasta, do slike društvenih zbivanja gledanih očima obične žene radnice, učesnice u zbivanjima svog vremena, u radničkim štrajkovima i ostalome, sve do patnja okupacijskih dana i do života poslije oslobođenja.

Zamisao da se pripremi i objavi ovakva knjiga originalna je i zaslužuje punu pažnju. Njezin je tekst višestrano zanimljiv. S folklornog aspekta knjiga je zanimljiva stoga jer daje sliku živoga usmenoga kazivanja u pučkom dijalektu, a osobito i stoga jer je to životopis osobe koja ujedno dobro pozna i pripovijeda i folklorne tradicije.

Napokon, neke pojedinosti u knjizi, npr. uspomene vezane uz neke običaje, uz praznovjerja, tekstovi pjesama itd. mogu privući pažnju i kao folklorni materijal. No kao osnovni tekst ova knjiga ne pripada folkloru — premda imaju zajedničkih dodirnih tačaka.

Knjiga je tehnički vrlo lijepo opremljena, popraćena fotografijama koje predočuju Karolinu i njezinu životnu sredinu, te, napokon, nečime što daje poseban šarm cijeloj ovoj knjizi: crtežima naivnim i privlačnim, poput dječjih, kojima je Karolina Štiková sama ilustrirala epizode iz svoga pričanja.

Maja Bošković-Stulli

SPECIFIKA FOLKLORNYH ŽANROV. RUSSKIJ FOLKLOR, X. Akademija nauk SSSR. Institut ruskog literature (Puškinskij dom). Otvetsvennyj redaktor V. E. GUSEV. Moskva—Leningrad 1966, 356 str.

Ruski folklor, godišnjak lenjingradskog Instituta za rusku književnost, posvetio je svoj deseti jubilarni svezak pitanjima specifične folklorne vrste i time produžio svoju dobru dosadnju tradiciju da gotovo svaki svezak, glavninom svojih priloga, bude orijentiran prema pojedinom prigodno odabranom značajnome načelnom pitanju s područja suvremene znanosti o folkloru.

Dio rasprava u ovom svesku nastoji definirati osnovne kriterije za razlikovanje folklorne vrste (Anikin, dijelom Jemeljanov); drugi razmatraju neku opću značajku folklorne vrste, kao što je, npr. kolektivnost ili improvizacija, i utvrđuju razlike među vrstama prema specifičnosti te značajke (Gusev, Astahova); treći izlažu probleme sistematizacije i klasifikacije pojedinih vrsta (Azbelev, Potjavin); četvrti raspravljaju cjelovito o pojedinoj folklornoj vrsti ili o homogenoj skupini koja obuhvaća više vrsta (Lazarev, Mitrofanova, Putilov, Kolpakova), a peti o određenim problemima unutar pojedinih vrsta (Korguzalov, Novikov, Lintur, Dobrovoljski, Zirjanov). Nekoliko priloga na kraju sveska govore o pitanjima koja se ne odnose na folklorne vrste.

Ukratko prikazujemo pojedine priloge redom kojim su objavljeni.

V. Gusev, *O kolektivnosti folklorne vrste (dijalektika ličnog i masovnog stvaralaštva)*. Autor se zalaže za kolektivnu prirodu folklorne stvaralaštva, ali ne smatra da je folklorno stvaralaštvo bezlično, nego tumači kolektivnost kao »dugotrajn i složen proces stvaralačke suradnje mnogih darovitih ličnosti, kojih je stvaralačka individualnost (svjesno ili nesvjesno) podređena kolektivno izgrađenim normama i tradicijama«. Autor drži da, upravo zbog kolektivne prirode svog življenja i trajanja, folklorna djela mijenjaju svoju estetsku bitnost od jedne epohe do druge. Detaljno i precizno razmatra pojedine folklorne vrste s gledišta odnosa ličnog i kolektivnog principa u njima. Odnos ličnog i kolektivnog principa u folkloru, koji autor s pravom drži vrlo značajnim, pripada po njegovu mišljenju domeni psihologije stvaralaštva. Ta bi se pitanja mogla, dakako, razmatrati i sa psihološkog stanovišta, ali bi im se u tom slučaju pristupilo specifično i drukčije. Odnos kolektivnog i ličnog u ostvarenim folklornim djelima prvenstveno je, po mome shvaćanju, pitanje načina postojanja folklorne i s time usko vezanog adekvatnog njegova iskazivanja u osebnim folklornim oblicima.

Na kraju članka raspravlja autor o suvremenom folklornom stvaralaštvu i zastupa gledište da se u socijalističkom društvu gube ideološke i stilske razlike između folkloru i individualne književnosti, ali se i nadalje bitno razlikuju njihovi stvaralački procesi — prvi je kolektivan a drugi individualan.

V. Anikin, *Postanak folklornih vrsta (prilog definiranju pojma vrste i njezinih obilježja)*. Autor kritizira Proppovo gledište, koji razlikuje folklorne vrste na osnovu njihovih sitema poetike (uz druge dodatne kriterije). Prema Anikinu, glavno je svojstvo folklorne vrste njezina namjena u životu, a njome se ujedno rješava i pitanje geneze vrste. Najstarije su vrste, po autorovu mišljenju, proistekle iz utilitarnih potreba (radne pjesme, zaklinjanja, obredne pjesme), dok su kasnije vrste nastale s idejno-estetskom namjenom; svaka od njih na svoj način odgovara narodnoj želji da utječe na suvremenu stvarnost. Za određivanje pojedinih vrsta bitne su, po autorovu mišljenju, njihove zajedničke teme, idejno-estetski pristupi i odgovarajuća kompoziciono-strukturna i stilska sredstva. Vrste se u pravom smislu riječi obrazuju tada kad nadžive vrijeme svoga postanka i poprime naoko izvanvremenske crte. Vrste se razlikuju jedna od druge različnim načinima odražavanja stvarnosti.

Prilično apstraktno nastoji se u članku povezati proturječe između vjekovnog trajanja folklornih vrsta i pokušaja, po mom sudu promašenog, da se bitna obilježja tih vrsta protumače njihovom pretpostavljenom genezom, i to životno praktičkom.

A. Lazarev, *Estetska priroda radničkog folkloru*. Dokumentirano i inteligentno prikazuje se postupan razvoj radničkih narodnih pjesama, koje su u Rusiji ponikle iz seljačkog folkloru stvarajući postepeno svoju vlastitu tradiciju. Stekle su svoje vlastite motive, svoje formule što prelaze iz pjesme u pjesmu, usvojile izražajna sredstva dijelom iz literature, a dijelom iz tradicionalne narodne poezije. Ta su izlaganja vrlo uvjerljiva dok govore tradicionalno obojenim starijim radničkim pjesmama, no nisu to više kada prijeđu na tipične masovne revolucionarne pjesme, pa se slike kao *jutro ili zora slobode, čas buđenja, simbolične bure i proljetne bujice* itd. razmatraju kao nove tradicionalne formule. Slično Gusevu drži autor da se poetika folkloru danas približuje poetici pisane književnosti, ali da usmena književnost i nadalje živi, sačuvavši usmenost, kolektivnost i tradicionalnost, te da radnički folklor izgrađuje i razvija svoju vlastitu tradiciju. Teško bi bilo poreći činjenicu da folklor i danas živi, i vjerujem da će stanoviti njegovi oblici postojati trajno. No s druge strane, vidjeti folklorne formule i tradiciju u borbenim masovnim pjesmama, koje se doduše pjevaju usmeno i kolektivno, ali im tekstovi nemaju prave tradicionalnosti niti tradicionalnih formula (nego, priznajmo, više općih mjesta, onih što odgovaraju slabijoj literaturi); vidjeti u tim pjesmama umjetničko stvaralaštvo adekvatno klasičnom folkloru — prilično je forsirano nastojanje. Mislim da se u tim i sličnim pjesmama mogu otkriti momenti koji su funkcionalno srodni folkloru, ali je promašen pokušaj gledati ih kao klicu novoga velikog usmenog umjetničkog stvaralaštva. (Revolucionarne pjesme imaju svoju trajnu ljepotu i vrijednost i onda kad nisu umjetničke i kada nisu folklor — ali to ne spada u ovo razmatranje.)

A. Astahova, *Improvizacija u ruskom folkloru (njezini oblici i granice u pojedinim vrstama)*. Iz svoga bogatog dugogodišnjeg iskustva iznosi autorica primjere različitih folklornih improvizacija, kao i slučajeve prividnih improvizacija (po autoričinu mišljenju, prava je improvizacija samo ona kad zamisao iznenada i bez prethodne pripreme poprimi svoj umjetnički oblik). Autorica drži da je improvizacija imala presudnu važnost pri postanku folkloru, a i kasnije, kad već postoji izgrađena tradicija, improvizacija je i nadalje značajna. Osnovni i najvredniji dio ove rasprave znalački analizira način i ulogu improvizacije u pojedinim vrstama ruskih folkloru, čime se određuje i dio njihovih specifičnosti.

V. Mitrofanova, *Specifika ruskih narodnih zagonetaka i njihova veza s drugim folklornim vrstama*. Konkretna, temeljita i pametna analiza koja prouči u svojstva narodne zagonetke kao umjetnosti riječi.

B. Putilov, *O historizmu ruskih bilina*. Pisac opovrgava dvije teze: 1. mišljenje da su biline sa svojom karakterističnom poetikom, sadržajem i likovima nastale kao kasnija sekundarna forma, kao rezultat prerada i iskrivljanja

starih pjesama koje su imale konkretan historijski karakter; 2. tumačenja historijske metode koja u bilinama pronalazi konkretne odjeke ljetopisno utvrđenih povijesnih događaja.

Po autorovu mišljenju, biline nisu potekle iz tzv. historijskih pjesama, nego su od svojih davnih početaka u bitnome ostale neizmijenjene. Mijenjajući u toku stoljeća mnoge svoje pojedinosti, one su od početka ostale nepromijenjene po svome umjetničkom konceptu odnosa prema stvarnosti. One nisu nikada bile ilustracija povijesti, umjetnički dokument o činjenicama, nego su za tu junačku epiku bitna široka uopćavanja, monumentalne herojske idealizacije; one ne prikazuju realni svijet, nego svoj idealizirani epski model svijeta i sve se događaju, bez obzira na imena junakâ, u epsko doba, u doba bogatira, gdje su fantastika i čudesno elementi stvarnosti. Junaci bilina su kanonski tipovi, a ne povijesna lica. Time se biline kao vrsta razlikuju od epskih historijskih pjesama. Bilina je historijsko djelo u širokome i bitnom smislu riječi.

Pisac se u toku izlaganja poziva na brojna djela koja se dotiču srodne problematike. Problem mi se čini važnim i ozbiljno postavljenim; a za procjenjivanje ispravnosti izloženih teza bio bi potreban specijalan studij problematike bilina. Želim jedino izreći svoju ogradu uz jednu usputnu napomenu koja se tiče južnoslavenske epike. Govoreći o tipološkim srodnostima među epikama različitih naroda (što je, bojim se, u posljednje vrijeme postalo odviše pomodno, pa se te srodnosti katkada prilično nekritički pronalaze svuda), spominje autor (na str. 106) da su južnoslavenske junačke pjesme tipološki najbližnje bilinama. Moram i ovom zgodom ponoviti svoju primjebdu, koju sam već iznijela u *Narodnoj umjetnosti* (knj. 2), da ukoliko je riječ o hrvatskosrpskim junačkim epskim pjesmama, one ni u kom slučaju ne mogu da se razmatraju analogno ruskoj uobičajenoj podjeli epike na biline i historijske pjesme — premda već samim time što su epika, imaju naše junačke pjesme, naravno, i sličnosti s ruskom bilinom.

N. Novikov, *Specifičnost lika u istočnoslavenskoj bajci (Besmrtni Kašćej)*. Besmrtni Kašćej susreće se u bajkama istog tipa kao i, npr., naš Bašćelik, kojemu je veoma srodan. Katkada, rjeđe, odgovara i starčiću »Pedalj muža, lakat brade«. Autor članka pokušava odrediti osobenosti Kašćejeva lika usporednom analizom istočnoslavenskih tekstova. Pronalazi motivske specifičnosti (npr. u motivu o Kašćejevoj smrti skrivenoj u jajetu), kao i njegove lične karakteristike: analizira mu imovno stanje, vladanje u obitelji, karakterne osobine (vjero-loman je, nezahvalan, ali i proturječan tragičan lik). Držim da je ovakav način analize dvostruki promašaj: tipske i motivske specifičnosti (u koje se uklapaju i likovi bajki) ne mogu se utvrditi drukčije nego uz pomoć široke komparacije adekvatnih pripovijedaka u mnogih naroda — što ovdje nije bio slučaj; a zatim, analizirati figuru iz bajke, koja je u tolikoj mjeri određena uslovnim, izmišljenim svijetom bajke, na način kao da je riječ o realističnoj pripovijeci kojega novijeg pisca — znači mjeriti nemjerljive veličine. Obilje donesenih vrlo zanimljivih primjera daje ovome članku svakako njegovu pozitivnu vrijednost.

S. Azbelev, *Problemi međunarodne sistematizacije predaja i legendâ*. U ovoj se studiji opsežno prikazuju tokovi i rezultati novijih raspravljanja o međunarodnoj katalogizaciji narodnih predaja — prvenstveno na temelju objavljenih radova i rezultata diskusija što ih je iniciralo Međunarodno društvo za studij narodnih pripovijedaka. Ovakav iscrpan pregled koristan je ne samo sovjetskim čitaocima nego i ostalima koji žele dobiti informaciju o tim pitanjima.

Autor pozitivno ocjenjuje izvršene napore premda, sasvim opravdano, primjećuje da će biti potrebni daljnji ispravci i upotpunjavanja. On ujedno iznosi i svoja shvaćanja o tome što su predaje a što legende: prve se, po njegovu tumačenju, temelje na znanju, a druge na vjerovanju. O tom shvaćanju ne možemo raspravljati u ovom kratkom prikazu, samo primjećujemo da je terminološko određenje tih pojmova u Azbeleva drukčije nego u radovima koje prikazuje, pa stoga nije trebao postupiti na način kako je učinio, tj. da drukčije koncipirane rasprave o katalogizaciji interpretira svojom terminologijom, što unosi zabunu.

Autor iznosi i zanimljiv prijedlog sistema brojčanih šifara za budući katalog. Prijedlog zaslužuje pažnju, ekonomičan je, elastičan i logičan. Ipak — sumnjam da bi se sve raznolikosti narodnih predaja mogle svesti u sistem brojki i da bi njihovo dešifriranje teklo zaista tako brzo i jednostavno. Napokon, radi se o

građi koja pripada domeni umjetnosti riječi. Katalogizacija već sama po sebi predstavlja apstrahiranje i u stanovitom smislu iznevjeravanje, makar i nužno, tekstova koje predočuje, ali se služi riječima. Prevodnje cjelokupne materije u svijet brojki bio bi odviše drastičan prijelom.

L. *Jemeljanov, Historijske pjesme i stvarnost.* Premda govori o historijskim pjesmama, ova je studija posebno značajna svojim načelnim poimanjem folklornih vrsta. Pisac ističe da se vrste ne određuju odnosom prema povijesnoj činjenici, ni izborom tema, nego se vrste određuju svojim estetskim principom; one su umjetnički sistemi. Vrsta ne zavisi o temi, nego o načinu razrade teme; ne zavisi o opsegu svog historizma, nego o estetskoj ocjeni pojava.

Takvo se tumačenje znatno razlikuje od poimanja vrsta u interpretaciji Anikina, od Azbelevljeva razlikovanja predaja i legendâ, a donekle i od Putilovljeva razlikovanja biline i historijske pjesme.

Jemeljanov drži da historijske pjesme ne čine posebnu folklornu vrstu, nego obilježuju istovremeno više vrsta, prema načinu obraćanja pjesama povijesnim činjenicama. Historizam je opća crta narodne pjesničke svijesti koja biva različitom od stoljeća do stoljeća. Historijske se pjesme obično smatraju posebnom vrstom stoga jer je u određenom razdoblju ruske povijesti konkretni historizam proniknuo u epske narodne pjesme, umjesto prijašnjih herojskih idealiziranih bilina. U studiji se detaljno analizira razvoj historizma u ruskoj narodnoj poeziji iz stoljeća u stoljeće. Govori se o momentima historizma u lirskim pjesmama, u baladama itd. Znatan dio pjesama koje se obično pripisuju vrsti historijskih pjesama pripadaju, prema autorovu tumačenju, baladama.

Opadanje narodne poezije u novije doba tumači autor sve intenzivnijom historizacijom svijesti koja se nije više mogla adekvatno umjetnički izraziti u folklornim oblicima. Mislim da je ta misao tačna; ali kada autor u sudbini folklornog historizma vidi i opću sudbinu folklorâ, onda tu pojavu suviše apsolutizira, jer folklor ima ipak i druge načine svoga postojanja i očitovanja. I ne bih se složila s time da »odražavanje povijesne stvarnosti« sada traži »nove, savršenije umjetničke oblike«. Nove, drukčije i adekvatnije oblike svakako, ali savršen je svaki oblik u svojoj domeni. (O književnoteoretskom pojmu »odražavanja stvarnosti«, koji se u knjizi često spominje, ne bih ovom zgodom raspravljala.) — Ova studija po originalnosti i živosti problema koje otvara, pa i po svojoj mogućoj diskutabilnosti, jedna je od najznačajnijih u zborniku.

P. *Lintur, Baladna pjesma i obredna poezija.* U ovoj se raspravi prikazuje niz primjera narodnih pjesama koje se susreću paralelno u obliku balade i obredne pjesme. Bogat ilustrativni materijal s istočnoslavenskog a dijelom i zapadnoslavenskog područja daje ovom članku nesumnjivu pozitivnu vrijednost. Južnoslavenske i neslavenske paralele nisu uzete u obzir, no budući da većina primjera pripada općepoznatim baladama (mnoge od njih imamo i mi), iznesena će građa pripomoći njihovom daljnjem komparativnom proučavanju. Što se tiče autorove teze da su te balade nastale u zajedničkoj kolijevci slavenskih naroda u vrijeme raspadanja rodovske zajednice i da svi izneseni primjeri potječu iz obredne poezije — mislim da je to prilično shematska i apriorna konstrukcija.

B. *Dobrovoljski, Lančane strofe u ruskim narodnim pjesmama.* Studiozan prikaz stvaranja lančanih strofa, što autor objašnjava uzajamnim odnosima teksta i napjeva.

V. *Potjavin, Principi klasifikacije suvremene ruske narodne pjesme.* Rasprava dotiče mnoga važna pitanja, npr. o principima definiranja književnih vrsta, o folklornim vrstama u okviru amaterskog stvaranja (ruski se to zove »umjetnička samodjelatnost«; vema je razvijena i organizirana aktivnost, a neki u njoj gledaju obnovljeni procvat folklorâ). Govori se o kriteriju kolektivnosti, koji po autorovu mišljenju nije bitan za suvremeni folklor. Mnoga se važna pitanja dotiču, ali članku nedostaje konzekventno razrađeno osnovno stanovište, a što je najvažnije: nema odgovora na pitanje postavljeno u naslovu članka.

N. *Kolpakova, Tipovi narodne častuške.* Temeljita i znalačka svestrana analiza ove male pjesničke vrste koja odgovara našim dvostihovima.

I. *Zirjanov, Stvaranje varijanata častuške kao obilježje njezine kolektivnosti.* Također vrijedan članak koji se s prethodnim dobro dopunjuje.

Slijede prilozi koji nemaju bliže veze s osnovnom temom zbornika, ali ga dragocjeno obogaćuju. To je prije svega, članak: *M. Meljc, Suvremena folklorna bibliografija (pregled)*. Autorica, poznati vrsni stručnjak za bibliografiju, koja u svakom broju *Ruskog folklor*a daje svoj prilog iz te struke, donosi ovaj put pregled bibliografskih radova o folkloru u suvremenim publikacijama niza evropskih i američkih zemalja. Među njima se navode i neki jugoslavenski podaci; autorica, naravno, nije mogla znati i navesti sve naše potpune podatke, ali siromaštvo navedene jugoslavenske bibliografske literature (osobito za folklornu literaturu poslije oslobođenja) znak je, prije svega, jednoga objektivnog našega velikog nedostatka i potjcaj da se u tom smjeru više poradi.

B. Putilov piše o sedamdesetgodišnjici *Vladimira Jakovljeviča Proppa*, s priloženom bibliografijom njegovih radova.

Na kraju se donosi popis priloga objavljenih u dosadanjih deset svezaka *Ruskog folklor*a. Taj je popis imponozantan i sam po sebi uvjerljivo svjedoči o važnosti ovoga godišnjaka.

Maja Bošković-Stulli